

A francia-magyar kapcsolatok nagyköveti szintre emelése 1964-ben ^[1]

A nagyköveti megbízólevél átadása elsősorban mint protokolláris esemény érdemel említést. Az ekkor alkalmazott protokoll tükrözte a Magyarország megítélésében bekövetkezett változásokat. Ezen kívül a francia és a magyar diplomácia egyértelműen jelezte egymás számára, hogy egyfajta cezúrát húzva, a kapcsolatok fejlesztésére törekedjenek az államközi, a multilaterális politikai, kulturális, illetőleg a gazdasági kapcsolatok területén egyaránt.

Előzmények

A magyar forradalom leverése után Magyarországgal szemben a hivatalos francia körök megkülönböztetetten ellenséges magatartást tanúsítottak. Az ellenséges hozzáállás elsősorban a francia külügyminisztérium, valamint a hivatalos szervezetek a párizsi magyar követség felé tanúsított hidegen udvarias, sőt gyakran barátságatlan viselkedésében nyilvánult meg. Az 1957-es év során igen feszült volt a két ország közti diplomáciai viszony. 1958-ban, a Nagy Imre kivégzését követően francia és nemzetközi felháborodás következtében, a Kádár-kormány külpolitikai elszigeteltsége még tovább fokozódott. Az év folyamán a francia kormány álláspontja valamennyi Magyarországot érintő kérdésben kifejezetten ellenséges volt, és követte az Egyesült Államok külpolitikájának irányvonalát.

A magyar követséget ebben az időszakban ideiglenes ügyvivő irányította, de az elszigeteltségből, a szakmai hiányosságokból (elsősorban a nyelvtudás hiányából) következően a diplomáciai munka lehetőségei és hatékonysága korlátozott volt. A párizsi magyar követség lényegében politikai karanténba szorult. A magyar külügyminisztérium ennek ellenére már 1958 második felében megfogalmazta azokat az irányelveket, amelyeket a magyar-francia kapcsolatok rendezése és a kapcsolatok további fejlesztése során fontosnak tartott. A magyar külpolitika egyik fontos célkitűzésévé a NATO tagállamokhoz fűződő kapcsolatok normalizálását vált.

A francia-magyar államközi kapcsolatok normalizálására irányuló elképzeléseknél a magyar kormány a nemzetközi helyzet magyar szempontból nézve kedvező alakulásából, a Szovjetunió nemzetközi tekintélyének növekedéséből indult ki, és (az ideológiai előítéleteket is félretéve) a francia politika jobbratolódását sem tartotta a kétoldalú kapcsolatok fejlesztését akadályozó tényezőnek. Az optimista magyar elképzelések ellenére a két ország közötti hivatalos viszony 1960 és 1961 folyamán alig változott, bár a frissen kinevezett magyar követ, Vincze József mindent megtett a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése érdekében.

Franciaország továbbra is minden nemzetközi fórumon Magyarországgal szemben foglalt állást. A párizsi magyar követség próbálkozásait a hivatalos szervek továbbra is hideg udvariassággal, illetve gyakran udvariatlanul kezelték.

1962-től kezdve viszont a francia nagyhatalmi státusz visszaszerzését célul tűző külpolitikai törekvések kedveztek a keleti blokk államainak. De Gaulle tábornok a francia geopolitikai érdekeket követve a "keleti nyitás" politikájával a nyugati szövetségi rendszerben bekövetkezett változásokat akarta ellensúlyozni. A klasszikus egyensúlyt kereső diplomáciai lépéseinek részét képezte a Kínai Népköztársaság elismerése 1964 elején, illetőleg az európai szocialista országokkal a diplomáciai kapcsolatok rendezése és a diplomáciai jelenlét nagyköveti szintre emelése, amit minden esetben a franciák kezdeményeztek.

A francia-magyar kapcsolatok nagyköveti szintre emelése

1963 folyamán Franciaországnak a szocialista tábor irányában folytatott politikájában általában is pozitív változás volt tapasztalható, és ez kedvezett a nemzetközi kapcsolatok rendszerébe visszalépni kívánó, és egyre inkább konszolidálódó Magyarországnak is. A magyar-francia kapcsolatok élénkülése különösen az év vége felé, a magyarországi amnesztia kihirdetése után fokozódott. A két ország 1945 utáni államközi kapcsolatainak legjelentősebb, és egyértelműen pozitívan értékelhető eseménye a külképviselet nagykövetségi szintre való emelése volt.

A két kormány megegyezése értelmében a közös kommunikáció a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emeléséről végül 1963. december 17-én jelent meg. Ezt követően Pierre Francfort új francia nagykövet (aki már hosszú ideje várt egy komolyabb megbízatást) 1964. január 15-én adta át megbízólevelét Dobi Istvánnak, az Elnöki Tanács elnökének. A diplomáciai előkészítő tárgyalásokon a felek abban egyeztek meg, hogy Vincze József követnek nem kell nagyköveti megbízólevelét Párizsban átadnia; az ő megbízatása 1964. január 9-ével automatikusan nagyköveti rangra emelkedett.

Magyarország Franciaországba akkreditált első "igazi" nagykövete így Valkó Márton lett, aki előzőleg a Diósgyőri Gépgyár igazgatói tisztét töltötte be. Az új párizsi magyar nagykövetet az Elnöki Tanács 1964. május 8-án nevezte ki, és 1964. június 19-én érkezett Franciaországba, ahol az Elysée Palotában július 11-én adta át megbízólevelét De Gaulle elnöknek, és egészen 1968. augusztus 12-ig irányította a párizsi magyar nagykövetség munkáját.

A nagyköveti megbízólevél átadása önmagában elsősorban mint protokolláris esemény érdemel említést. A megbízólevél átadásakor alkalmazott protokoll országonként változó, de jelen esetben mindenféleképpen tükrözte a Magyarország megítélésében bekövetkezett változásokat. Ugyanis az új magyar nagykövet megbízólevelének átadásakor alkalmazott francia protokoll, (legalábbis a magyar nagykövet értékelése szerint) teljes mértékben követte az elvárásokat, és ez is mutatta a francia-magyar kapcsolatok változását. A nagyköveti megbízólevél átadásával a francia és a magyar diplomácia egyértelműen jelezte egymás számára, hogy a kétoldalú viszony fejlődésében elérkezettnek látják az időt arra, hogy egyfajta cezúrát húzva, a kapcsolatok fejlesztésére törekedjenek az államközi, és a multilaterális politikai, kulturális, illetőleg a gazdasági kapcsolatok területén egyaránt.

De Gaulle elnök és a magyar nagykövet beszédének protokolláris udvariassággal megfogalmazott virágnyelve, illetve a francia diplomaták előzékenysége (ami a korábbi időszak hideg udvariasságához képest lényeges változásként értékelhető) ezt a politikai szándékot mutatta. A francia elnök a nagyköveti megbízólevél átadásakor elhangzott magyar beszédre szabadon válaszolva egyetértését fejezte ki a magyar-francia kapcsolatok fejlesztésére vonatkozó magyar utalásokkal, és hozzáfűzte, hogy "nézete szerint népeink között semmi zavaró körülmény nem volt a múltban, amely gátolná a további előrehaladást a kulturális, gazdasági és sokoldalú államközi kapcsolatokban, melyeket úgy jellemezett, hogy még sok kiaknázatlan lehetőséget foglalnak magukban."

A franciaországi magyar diplomáciai jelenlét konszolidációja

A nagyköveti megbízólevél átadása után Valkó Márton, követte a számára Budapesten megfogalmazott irányelveket. A magyar nagykövet a Központ utasításainak megfelelően kezdte el a tevékenységét, és követve a nagykövetek kötelező protokolláris ismerkedési feladatait, először az udvariassági látogatásoknak tett eleget.

A magyar nagykövet jelentésében a francia politikai realitások figyelembe vételével igyekezett objektív országjelentést adni. Helyesen látta meg azt az ellentmondást, ami az egykori francia nagyhatalmi pozíció és a hatvanas évek elejére kialakult geostratégiai helyzet között megmutatkozott. A hatvanas évek elejére ugyanis Franciaország egyértelműen lecsúszó hatalomnak számított, még akkor is, ha az európai hatalmi viszonyok formálásában meghatározó szerepe volt. Ebben szerepet játszott a XIX. század második felétől egyre inkább öntörvényű ördögi körre való francia-német rivalizálás megerősödése, amely két háború anyagi és pszichológiai terhét róta a francia társadalomra. Ugyanakkor az 1945 után kialakult és a bipoláris hatalommegosztási logikát követő nemzetközi erőviszonyok rendszerében Franciaország lényegében ugyanúgy kiszolgáltatott helyzetbe került, mint a kelet-közép európai kisállamok. Természetesen a nyugati szövetségi rendszer hatalomgyakorló logikája lényegesen eltért a szovjet külpolitikai vezetési gyakorlatától és hagyományoktól, és így relative nagyobb mozgásteret engedett a franciák számára. Ezzel együtt is az Egyesült Államok gazdasági és katonai fölénye egyre inkább nyomást gyakorolt nehezedett, az évszázados vezető nagyhatalom szerepét büszkén és öntudatosan vállaló francia politikai elit vállaira.

Ugyanakkor Valkó Márton helyesen látta azt, hogy Franciaország még így is "látens" nagyhatalomnak számított: "Szövetségi politikája a legutóbbi időkig bevált, diplomáciai tapasztalatai, hagyományai rendkívül fejlettek, önálló manőverezésre képes"... "Ugyanakkor neokolonialista módszerek alkalmazása tekintetében gyengébb gazdasági erőforrásai következtében hátrányosabb helyzetben van az USA, Nyugat-Németország, Japán és Anglia mögött."

A magyar nagykövet helyesen véleményezte azt is, hogy a franciák legnagyobb gyengesége az ország gazdasági teljesítményének alacsony hatékonyságában rejlett. A magyar nagykövet a későbbi jelentéseiben is elsősorban a francia gazdaság teljesítményének alakulását, a vállalati szféra és Magyarország közötti együttműködés lehetőségeit vizsgálta, és a gazdasági együttműködés lehetőségeit kutatta. Minden valószínűség szerint a korabeli magyar politikai vezetés egy

vállalati vezető diplomáciai pályára küldésével a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeit kutatta, illetve az ezirányú elkötelezettségét akarta demonstrálni. A magyar-francia gazdasági kapcsolatok helyzetét a magyar nagykövet így jellemezte: "Kereskedelmi tevékenységünket korántsem tudtam felmérni rövid itt tartózkodásom alatt. Annyit mindenesetre kirendeltségünk tájékoztatásából és egyéb jelentésekből le tudtam szűrni, hogy szöges ellentétben kormányunk rajtám keresztül is kinyilvánított szándékával, külkereskedelmi szerveink, termelőink méla közömbösséget, ha ugyan nem határozottan egyértelműen negatív álláspontot tanúsítanak a francia piaccal kapcsolatban."

A kulturális kapcsolatok megítélésében a magyar nagykövet meglehetősen kritikus hangvétele szintén nem nélkülözött minden alapot. A kulturális kapcsolatok középpontjában egyértelműen a nyelvtanulás kérdése állt. A franciák ezen a területen látták a legegyszerűbbnek a magyar érthetőség és a fiatalok befolyásolását, és mindent megtettek azon cél érdekében, hogy minél többen tanuljanak franciául, mivel ez is a "lazítási" politikájuk részét, a keleti blokk országainak a "leválászását", megosztását képezte. Természetesen a francia nyelv tanulása akkor politikai kérdés is volt Magyarországon is. Elsősorban az értelmiségi körök számára jelentette a szellemi függetlenség kivívásának egyik útját és ezt a francia diplomácia minden eszközzel igyekezett támogatni. A francia-magyar kultúrdiplomácia a kétoldalú kapcsolatok önálló területévé nőtte ki magát.

A kétoldalú magyar-francia kulturális kapcsolatok akkori helyzetének értékelésekor figyelembe kell venni azt is, hogy Magyarországon a hidegháború legnehezebb időszakában sem zárták be a Francia Intézetet, ami elismerést váltott ki Franciaországban.

Természetesen a magyar nagykövet beszámolójából nem maradhatott ki a De Gaulle tábornokkal foglalkozó rész. A korszak meghatározó politikusának számító francia tábornok valóságos "egyszemélyes diplomáciai nagyhatalmat" jelentett. A személyisége egyrésztől megosztotta a francia társadalmat és a nyugati szövetségi rendszer polgárát, ugyanakkor tisztelői és csodálói is akadtak a nyugati és a keleti táborban egyaránt. Minden valószínűség szerint személyisége, és annak kisugárzása nem hagyta hidegen a magyar nagykövetet sem, és a nagykövetei megbízólevél átvételekor elhangzott elnöki üdvözlés, illetve a személyes hangvételű baráti beszélgetés is hatással volt a magyar diplomatára. Természetesen nem tudhatjuk a teljes igazságot, de az mindenesetre feltűnő, hogy a nagykövetei jelentés legnagyobb része De Gaulle személyével és politikájával, illetve annak következményeivel foglalkozik.

Valkó Márton az alábbi jellemzését adta a Tábornoknak: "De Gaulle egyénisége, pályafutása sem hagyható számításra kívül. Bár ellenfelei hajlamosak őt az elmúlt századok rekvizitumaként feltüntetni, aki dogmatikus, öreg, sőt don quijote-i figura autoritárius szemlélettel, egyéniségének a francia tömegekre érvényesülő befolyását, politikai éleslátását és eredetiségét, a modern fejlődés követelményeinek megértésére való készségét, manőverezési lehetőségét, honszeretetét nem szabad alábecsülni. Mindehhez járul még katonai presztízse, hozzáértése, a II. Világháború előtt és alatti magatartása."

A magyar nagykövet igyekezett megvilágítani az önálló atomtűőerővel kapcsolatos francia törekvések okait is. Természetesen ennek a kérdésnek a megértéséhez is a Tábornok geopolitikai és geostratégiai gondolkodásának a megértésén keresztül vezetett az út. De Gaulle nyíltan hangzott azon véleményének, miszerint egy ország tekintélyét és a nemzetközi ügyekre gyakorolt befolyását mindenképp a katonai és a gazdasági ereje határozza meg, ami a geostratégiai összefüggések rendszerében értelmezhető. A francia önálló nukleáris haderőnek a terve és megvalósítása nem csak egy önmagában értelemezhető nacionalista gögből fakadt, hanem a fenti mondatok logikus levezetéséből, a katonai diplomácia gyakorlati területére.

A katonai önállóság igénye mellett a gazdasági stabilitás megteremtésének eszköze az európai integrációs folyamat támogatása lett. Az európai nemzetek államának francia vezetéssel történő megteremtése egyszerre jelentette a politikai nagyság viszaszerzését és a gazdasági stabilitás megteremtését. Ebben az összefüggésrendszerben értelmezhető a korszak alapvető problémájának számító német kérdés rendezése. A szovjet nagyhatalmi érdekekkel azonosulni kényszerülő magyar diplomácia természetesen az NDK elismerésének a kérdését elsőrendű feladatának tartotta. Ugyanakkor az 1963-ban megkötött német-francia barátság szerződés megteremtette az európai béke és biztonság nyugati alapját, de egyben egy összetett diplomáciai sakkjátszma részét is képezte, ahol a barátok és ellenségek igen bonyolult és gyakran ellentmondásos szerepet játszottak. Ebben a diplomáciai sakkjátszmában a figurákat mozgatni igyekvő De Gaulle folyamatosan a francia nagyhatalmi befolyás bővítésére törekedett.

De Gaulle politikai karrierjének az alakulása 1964-ben még nyitott kérdésnek számított. A magyar diplomaták helyesen látták azt, hogy a Tábornok jó eséllyel indulhat az 1965-ös elnökválasztásokon, illetve azt is, hogy a hetvenes évek elejéig radikális belpolitikai változásokra Franciaországban nem kell számítani. Az egyetlen bizonytalan tényezőként a nemzetközi kapcsolatok változását tartotta. Ugyanakkor az élet paradoxona, hogy De Gaulle lényegében a belpolitikai változásoknak, (az 1968-as diáklázadások és következményeik) köszönhette tekintélyének a megerősítését és a hatalomból való kivonulását is ez motiválta.

A magyar nagykövet hangsúlyozta: "Mint eddig is, helyes támogatni esetenként az egyes pozitív külpolitikai állásfoglalásokat... Szem előtt kell viszont tartani, hogy az alapkérdésekben-a tőkés rend megőrzésében a francia monopolisták De Gaulle-al, vagy nélküle az USA-val, az Atlanti Szövetséggel mindig egyet fognak érteni. A szocialista tábor és annak egyes tagjai felé irányuló bármilyen árnyalt politika jelentkezzék is, ez az alapállás nem fog változni."

A magyar nagykövet tevékenységének és a magyar-francia kapcsolatok helyzetének értékelése

A magyar-francia kapcsolatok alakulásáról és a párizsi nagykövetség munkájáról Szilágyi Béla miniszterhelyettes 1964. szeptember 14-én Budapesten megbeszélést folytatott a frissen kinevezett magyar nagykövettel. A megbeszélés során értékelték Valkó Márton addigi tevékenységét és megállapították, hogy a kétoldalú kapcsolatok tekintetében nagy fellendülés történt. A politikai együttműködés tekintetében a magyar nagykövet elsőrendű feladatainak egyikévé tették a miniszteri látogatások előkészítését (az év végén Csanádi György postaügyi miniszter utazott Párizsba, illetve felmerült Péter János esetleges párizsi útjának a lehetősége is).

A magyar diplomácia mindenféleképpen szerette volna elérni, hogy a magyar külügyminiszter 1965 folyamán egy NATO országba hivatalos látogatást tegyen. Az év folyamán Angliába és Franciaországba terveztek külügyminiszteri látogatást. Magyarország a későbbiekben ezt a tervet először Franciaországgal tudta megvalósítani (hivatalos francia meghívásra) és ez akkor egyfajta diplomáciai áttörésnek számított. Ennek az útnak az előkészítése és a lehetőségek kipróbálása is Valkó Mártonra várt.

A magyar külügyi vezetés a francia külpolitika alakulását egyes kérdésekben (vietnami háború megítélése, amerika ellenesség, Kína elismerése) pozitívan értékelte, és amellyel, hogy tisztában voltak a de Gaulle-i külpolitika lényegével, a franciákkal való együttműködést szorgalmazták. A nemzetközi kapcsolatok alakulásában a békés egymás mellett élés elvének általánossá válásával, illetve a nyugati államok és Franciaország részéről Magyarország differenciált megítélésével számoltak, ami igen lassan, de tovább növelte a magyar diplomácia mozgásterét.

A nemzetközi politikai helyzet kedvező változása kihatott a párizsi nagykövetség munkájára és Valkó nagykövet feladataira is. A franciaországi belpolitikai helyzet, illetve a francia külpolitika alakulása a Közös Piac, NATO, az angol, amerikai, német relációk és a francia délkelet-ázsiai és latin-amerikai külpolitika vonatkozásainak az elemzését a Külügyminisztériumban továbbra is igen fontosnak ítélték. Ugyanakkor felhívták a magyar nagykövet figyelmét arra is, hogy a francia keleti politika elemzésére is nagyobb figyelmet fordítson.

Összegzésképp elmondható, hogy a nagykövetei kapcsolatok felvétele szervesen illeszkedett a kétoldalú magyar-francia diplomáciai kapcsolatok normalizálódásának a folyamatába, és egyben a Kádár rendszer nemzetközi elfogadásának is részét képezte, hiszen ezzel párhuzamosan 1963-1964 folyamán számos nyugati ország emelte nagykövetei szintre a magyarországi diplomáciai jelenlétét. 1966-ban az akkor fő ellenségnek számító Egyesült Államokkal is nagykövetei kapcsolatfelvétel történt!

Valkó Márton megbízólevelének átadásakor elhangzott francia biztatás jelzés értékkel bírt a magyarok számára, és az új, illetve a már régen nem járt utakat kereső magyar diplomácia, (igazodván teljes mértékben a Szovjetunió külpolitikai érdekeihez) a későbbiekben igyekezett kihasználni a kedvező nemzetközi helyzetből fakadó lehetőségeket, amikhez a korszak vezető hatalmának (legalábbis az európai politikában) számító Franciaország megfelelő, de a későbbiekben már egyre nyilvánvalóan nem egyedüli, partnerek mutatkoztak.

MOL-XIX-J-1-j-004547/2/1964. Francia-TÜK 9.dob. Összefoglaló az eddig tett látogatásokról és szerzett tapasztalatokról. Párizs. 686-697.o.) (Magyar Országos Levéltár-Külügyminisztérium Levéltára. Francia referatúra-igazgató iratok-004547/2/1964. 9. doboz. Összefoglaló az eddig tett látogatásokról és szerzett tapasztalatokról. Párizs. 686-697.o.)

Címkék:

[Nagy Imre](#) ^[2]

[Tábornok](#) ^[3]

[de Gaulle](#) ^[4]

[Péter János](#) ^[5]

[Közös piac](#) ^[6]

[NATO](#) ^[7]

Kiadás: 1. évfolyam (2001) 2. szám

Hivatkozások

- [1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/a_franciamagyar_kapcsolatok_nagykoveti_szintre_emelese_1964ben.html
- [2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nagy-imre>
- [3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/labornok>
- [4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/de-gaulle>
- [5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/peter-janos>
- [6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kozos-piac>
- [7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nato>